

Recenzii

religioase, existente la acel moment, care realizau „activități care, în lumea arhaică și tradițională românească nu ar fi fost posibile, nici atunci, dar nici acum”, fiind vorba de evenimente culturale sau mondene (p. 116).

Foarte interesant este capitolul intitulat „Relatarea unor tragedii și jurnalismul de cancan – factori de consolidare a imaginii S.U.A. în lumea ortodoxă transilvăneană”, care scoate în evidență natura gazetărească a acestor informații, fiind publicate cu precădere materiale despre subiecte exotice, care au contribuit din plin la crearea unei imagini de țărâm extravagant și plin de culoare. Dar dacă până la finele secolului al XIX-lea Telegraful Român transmitea o imagine „favorabilă, pozitivă, subliniindu-se diferențele de civilizație în fiecare ocazie, cu accent pe mentalitatea omului din Lumea Nouă” (p. 127), după anul 1900, conștientizând efectele negative produse de exodul masiv de români dincolo de Atlantic, Biserica Ortodoxă Română și redactorii Telegrafului au mutat accentul pe elementele negative, renunțând la idealizarea noului țărâm al făgăduinței, devenit astfel „țara coșmarurilor, a morții și a foametei” (p. 127).

Ultimul capitol, rezervat emigrării românilor transilvăneni în Statele Unite ale Americii așa cum a fost reflectată de Telegraful Român până în preajma Marelui Război, urmărește conjunctura și condițiile care au favorizat și încurajat plecarea unui număr impresionant de români transilvăneni dincolo de ocean, iar Telegraful Român a contribuit decisiv la crearea imaginii mitice și seducătoare pe care o aveau Statele Unite, de țară a tuturor posibilităților (p. 140). Dincolo de considerentele economice (creșterea sarcinilor fiscale, îndatorarea tot mai accentuată a țărănimii față de bănci și cămătari) care i-au mobilizat pe ardeleni să caute un nou început în America, un rol deosebit l-a avut politica de maghiarizare a autorităților de la Budapesta, dar și factorul psihologic stimulat de scrisorile, banii sau obiectele trimise de emigranți rudelor rămase acasă (p. 145-146). Statisticile cu grupele de vârstă, respectiv cu numărul de emigranți români care părăseau Imperiul Habsburgic în fiecare an, indică o amploare nebanuită a fenomenului care a creat mari dificultăți atât autorităților seculare, dar mai ales Bisericii Ortodoxe, fiind evidențiate încercările guvernului maghiar, dar și ale Bisericii de a stopa valul emigranților (p. 158-159).

Urmărind în ansamblu această expunere este cu neputință să nu accepți concluzia autorului potrivit căruia „imagea pe care glasul românilor ortodocși din Transilvania a construit-o Statelor Unite ale Americii în toți acești ani nu a fost altceva decât o oglindă a gândurilor națiunii române, o oglindă a visurilor românești despre națiune și țară” (p. 172), o proiecție a celor mai lăuntrice năzuințe și un probabil răspuns la nevoia de sens pe care o resimțeau atât de acut ardelenii la finele secolului al XIX-lea și începutul celui următor.

Asist. Dr. Dragoș Boicu

Stephen Shoemaker, *Fecioara Maria în credința și evlavie creștină primară*, trad. de Lucian Filip, Doxologia, Iași, 2018, 360 p., ISBN 978-606-666-730-2

Lucrarea semnată de Stephen Shoemaker, cunoscut pentru cercetările sale în domeniul mariologiei și al emergenței Islamului, se dorește a deschide un culoar de

Recenzii

investigație pe tema dezvoltării cultului Fecioarei Maria în creștinismul antic, pornind de la premisa că importanța considerabilă pe care a avut-o evlavia față de Theotokos de-a lungul istoriei creștine impune o astfel de contribuție academică.

Continuând oarecum firesc tema tezei de doctorat despre vechile tradiții creștine privind Adormirea și Înălțarea Maicii Domnului în lumina literaturii apocrife, textul de față valorifică progresele făcute în domeniul mariologiei și pune cap la cap puținele referințe istorice care dau mărturie despre un cult timpuriu închinat Fecioarei Maria, perioada cercetată fiind cuprinsă între Epoca Noului Testament și Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes (431 d.Hr.).

După precizările terminologice postulate de această temă, privind noțiunile de „cinstire”, „venerare”, „cult”, și distanțarea de tezele protestante care explică evlavia marianică drept inculturarea adorării marelor zeițe ale credințelor din spațiul mediteranean, autorul subliniază că amploarea evlaviei față de Sfânta Fecioară nu poate fi explicată prin termeni simpli și monocauzali, iar ipotezele moderne nu pot să ofere o teorie coerentă și plauzibilă care să justifice impactul pe care l-a avut cinstirea Maicii Domnului în creștinism, lucru care poate fi și mai lesne înțeles dacă ținem cont de dezvoltarea cultului sfinților în același interval istoric.

Cele șase capitole ale volumului structurează eficient informația, împărțind investigația în intervale temporare bine delimitate. Astfel primul capitol, intitulat *O Fecioară neîntinată: cultul închinat Fecioarei Maria în primele două veacuri* (p. 53-92) se oprește asupra mărturiilor scripturistice și a câtorva texte ale Părinților Apostolici, apologeților și polemistilor creștini, dintre care se remarcă Sfinții Iustin Martirul și Irineu al Lyonului care subliniază în secolul al II-lea d.Hr. locul distinct al Fecioarei și a fecioriei ei în iconomia mântuirii, „astfel încât ea devine Eva cea Nouă ale cărei ascultări curate reprezintă antidotul la amăgirea Evei de către șarpe” (p. 92). Tot între textele creștine ale secolului al II-lea autorul numără un alt prețios izvor, și anume cartea apocrifă a *Protoevangeliei lui Iacov*, care ne oferă cele mai multe detalii despre Maica Domnului, iar informațiile furnizate de ea stau la baza tradiției, evlaviei și cultului marianic de mai târziu, accentuând excepționala sfințenie și curăție a Fecioarei Maria.

Cel de-al doilea capitol, denumit *Maica Domnului și maica misterelor: veacul al III-lea* (p. 93-135) urmărește nu atât contribuțiile patristice la tema mariologică, fiind foarte puține la număr și nesemnificative în conținut, cât mai ales asupra unui document liturgic, papyrusul *Sub tuum praesidium*, un fragment dintr-o rugăciune care invocă mijlocirea Sfintei Fecioare, ceea ce atestă deja cultul de care se bucura Născătoarea de Dumnezeu. Tot în acest capitol este surprinsă contribuția gnostică la profilarea acestui cult, așa cum se reflectă dintr-o serie de scrieri apocrife (*Evangelia Mariei*, *Evangelia lui Toma*, *Evangelia lui Filip*, *Pistis Sophia*, *Evangelia lui Bartolomeu*).

Capitolul al III-lea, intitulat *Maica Marelui Heruvin al Luminii: Cartea Adormirii Mariei* (p. 137-176), este o prezentare amplă a unei alte scrieri apocrife, *Liber Requie Mariae* (Cartea Adormirii Mariei), care subliniază „statutul superior în chip deosebit al Fecioarei Maria printre urmașii lui Hristos” (p. 45).

De asemenea, capitolul al IV-lea, denumit *Pilonii de susținere a cultului: cele Șase cărți ale apocrifului Adormirii* (p. 177-222), se oprește asupra principalelor teme ale unei alte scrieri apocrife, care indică dezvoltarea „unui cult mult mai elaborat al Fecioarei, în

Recenzii

care accentul pe puterea sa de mijlocitoare s-a intensificat considerabil și s-a generalizat credința în arătările și puterea ei de săvârși minuni” (p. 220). Este foarte importantă menționarea unor comemorări liturgice ale Fecioarei, dar acestea au fost interpretate de către Epifanie al Salaminei ca practică idolatră atribuită ereticilor coliridieni, unde ar exista chiar și un sacerdoțiu al femeilor care aduc ofrande Maicii Domnului. Autorul respinge categoric acuratețea relatării lui Epifanie și vede în poziția sa critică doar o deformare a unei practici care nu avea nimic eterodox în conținut.

Capitolul al V-lea, intitulat *Pomenirea Fecioarei Maria: veacul al IV-lea și începutul celui de-al V-lea* (p. 223-274), examinează mărturiile patristice, izvoarele materiale (reprezentările grafice și icoane), precum și piesele iconografice alcătuite pentru sărbătorile liturgice dedicate Maicii Domnului în anumite centre creștine, praznice care ulterior s-au generalizat în practica întregii Biserici.

Ultimul capitol tratează sub titlul generic *Toiagul Ortodoxiei: cultul Fecioarei Maria și Sinodul de la Efes* (p. 275-302) relația dintre cultul marianic și devoțiunea personală a împărătesei Pulheria, așa cum s-a profilat pe fondul conflictului dintre basilisă și arhiepiscopul Constantinopolului de atunci, Nestorie, după cum rezultă din izvoarele nestoriene. Un mare minus al lucrării îl reprezintă evaluarea poziției lui Nestorie față de Sfânta Fecioară fără a expune sau măcar a aminti pasaje relevante din opera omiletică a vestitului predicator antiohian (editate de Friedrich Loofs în volumul *Nestoriana*), precum și omiterea faptului că „infamul eretic” a acceptat calitatea de Theotokos atribuită Mariei. În ceea ce privește contribuția Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes (431) trebuie interpretată ca generalizare și răspândire în întregul Imperiu și în Biserica Universală a unui set de tradiții deja existente care se țesuse în jurul cultului Fecioarei.

Tratând multe surse creștine inedite volumul reunește mărturiile disperate și adesea neglijate privind cinstirea Maicii Domnului de la începuturile creștinismului și până la evenimentele Sinodului de la Efes, și astfel contribuie la conturarea unei perspective noi asupra acestui subiect, aducând o înțelegere mai bună a modului în care Fecioara Maria a devenit de timpuriu obiectul evlaviei și al venerării creștine.

Asist. Dr. Dragoș Boicu

Pr. Dr. Vasile Gafton, *Bucuria liniștii. Incursiuni în lumea spirituală a Sfântului Serafim de Sarov*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2018, 214 p., ISBN 978-606-989-046-2

Aflarea păcii lăuntrice sau a liniștii autentice a fost dintru început unul dintre marile idealuri ale creștinismului, ca împlinire a binecuvântării date de către Mântuitorul Hristos Apostolilor după Înviere (Ειρήνη ὑμῖν, In 20, 26). Dobândirea „tihnii” sau a isihiei va deveni chiar țelul zecilor de mii de călugări care vor evada din „lume” în pustie la începutul secolului al IV-lea, făcând din pace inimii o condiție sine qua non pentru împlinirea vocației monahale, de a fi singur cu Singurul.

Nici cei rămași în lume nu vor abandona deplin ideea de liniște sau liniștire, pe care o vor căuta în cele mai diverse moduri, optând adesea pentru surrogate care ne oferă calmul sau iluzia unei certitudini a zilei de mâine.